

Rodna analiza
uticaja poplava u Srbiji u 2014. godini

Impresum

Rodna analiza uticaja poplava u Srbiji u 2014. godini

Autorka:

Višnja Baćanović

Dizajn

comma | communications design

Štampa

Fiducia 011 Print

Tiraž

200

Napomena: Stavovi izneti u istraživanju pripadaju isključivo autorki i njenim saradnicima/cama i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

Sadržaj

Uvod	7
<i>Metodologija</i>	12
Nalazi istraživanja	15
<i>Informisanost</i>	16
<i>Trajanje neposredne opasnosti i evakuacija</i>	18
<i>Period nakon neposredne opasnosti</i>	23
Ključni nalazi istraživanja i preporuke	27

Rodna analiza

uticaja poplava u Srbiji u 2014. godini

Uvod

Maja 2014. godine Srbiju su pogodile poplave koje su prouzrokovale štetu procenjenu na milijardu i 532 miliona evra, u kojima je život izgubila 51 osoba, od kojih se 24 utopilo (Vlada RS¹). Poplavnim talasom najviše su pogođene opštine Obrenovac, Svilajnac, Paraćin i Krupanj, gde su, osim poplave, velike probleme i štetu pričinila i klizišta.

Vlada Republike Srbije je 15. maja donela Odluku o proglašenju vanredne situacije zbog nastupanja elementarne nepogode – poplave (na osnovu člana 32. stava 3. Zakona o vanrednim situacijama, Sl. glasnik RS, br. 111/2009, 92/2011 i 93/2012), koja je na teritoriji čitave Republike bila na snazi do 23. maja. Prema zvaničnim informacijama Sektora za vanredne situacije, službe koje su reagovalе u vanrednoj situaciji (vatrogasci-spasioci, policija, Žandarmerija, Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ), Protivteroristička jedinica (PTJ), Helikopterska jedinica, Vojska Srbije, Crveni krst, Gorska služba spasavanja i druge snage zaštite i spasavanja), izvršile su hitnu evakuaciju i spašavanje 31.879 ljudi iz pogođenih područja. Samo iz Obrenovca evakuisano je oko 25.000 ljudi. Evakuisani su bili smešteni u kolektivnim/prihvatnim centrima, ali i kod rođaka i prijatelja².

Iako elementarne nepogode pogađaju sve kategorije stanovništva, one mogu imati različite društvene posledice na muškarce i žene, kao i na osetljive grupe stanovništva, zbog razlika u stepenu ranjivosti i njihove socijalne isključenosti koje bitno utiču na njihovu sposobnost izbegavanja i saniranja rizika. Rodne uloge, društvene norme i neravnopravnost između muškaraca i žena imaju uticaja na izloženost riziku, percepciju rizika, sposobnost odgovora na rizik i spašavanje, kao i različite psihičke i fizičke posledice, ali i na potencijal za oporavak i obnovu nakon elementarne nepogode.

1 <http://www.srbija.gov.rs/vesti/specijal.php?id=209591>

2 Imejl korespondencija sa Sektorom za vanredne situacije od 17.07.2014.

Najpoznatija studija o rodним aspektima prirodnih katastrofa - *Rodna priroda prirodnih katastrofa, uticaj katastrofa na rodni jaz u očekivanom trajanju života*, 2007 - dokumentovala je da žene više od muškaraca stradaju u prirodnim katastrofama, da stradaju prosečno mlađe žene od muškaraca, kao i da je ovakav trend uslovljen rodним nejednakostima, najviše u pogledu raspolaganja resursima i dobrima.³ Nekoliko temeljnih studija o rodним aspektima prirodnih katastrofa nastalo je nakon uragana Mič iz 1998. godine (Bradshaw, S., 2000; studije Svetske Banke, 2000.), a rodna procena potreba sprovedena je nakon poplava u Pakistanu 2010. godine (UNIFEM 2010⁴).

Međunarodne organizacije, poput Međunarodne organizacije rada (International Labour Organisation - ILO), Svetske zdravstvene organizacije, Svetske banke, Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (United Nations Development Programme - UNDP), sprovode i podržavaju različite programe i razvijaju smernice i alate za unapređenje rodno osetljivog pristupa elementarnim nepogodama i upravljanju rizicima, uključujući prevenciju i saniranje posledica. Posebno se ističe nekoliko aspekata: zdravstveni rizici za žene i muškarce u prirodnim katastrofama, uključujući rizike od nasilja i trgovine ljudima i učešće žena u donošenju odluka, prevenciji rizika, sanaciji i obnovi područja pogođenih katastrofama. U cilju dalje razrade principa sadržanih u Pekinškoj deklaraciji i platformi za akciju (1995), 2009. godine u Pekingu je usvojena Pekinška agenda za globalnu akciju za rodno osetljiv pristup smanjenju rizika od katastrofa (*Beijing Agenda for Global Action on Gender-Sensitive Disaster Risk Reduction*), koja definiše ciljeve koji treba da budu ostvareni do 2015. godine, a koji će omogućiti rodnu perspektivu u upravljanju, sprečavanju i sanaciji rizika. Neke od odrednica su:

- 1) *povećanje političke posvećenosti rodnoj analizi i uvođenju rodne perspektive kroz saradnju institucija nadležnih za vanredne situacije, klimatske promene, smanjenje siromaštva i rodnu ravnopravnost, uz učešće civilnog društva;*
- 2) *razvijanje i revizija nacionalnih politika i akcionih planova u ovoj oblasti kako bi se uvela rodna perspektiva;*

3 Neumayer and Plümpner; The Gendered Nature of Natural Disasters: *The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981-2002*; LSE, 2007.

4 <http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/PakistanFloods2010RapidGenderNeedsAssessmenten.pdf>

-
- 3) *prikupljanje rodno osetljivih statističkih podataka o rodno osetljivim posledicama katastrofa, rodno osetljiva procena ranjivosti, razvijanje indikatora za praćenje i merenje napretka;*
 - 4) *povećanje svesti javnosti i medija o rodno uslovljenoj ranjivosti i potrebama u smanjenju rizika od katastrofa, podrška istraživanjima koristi od rodno osetljivih politika i programa u smanjenju rizika od katastrofa, klimatskih promena i smanjenja siromaštva;*
 - 5) *podrška primeni mera i politika koje će pomoći da u katastrofama siromašni ne postanu još siromašniji; unapređenje rodne perspektive i obezbeđivanje jednakog učešća muškaraca i žena u upravljanju rizicima od katastrofa, povećaju pripremljenost, adekvatnije reagovanje i oporavak, kroz izgradnju kapaciteta i obuke;*
 - 6) *razvijati kapacitete profesionalnih organizacija i institucija za uvođenje rodne perspektive u svim sektorima koji se bave razvojem.*

U Srbiji je rodna ravnopravnost garantovana Ustavom (član 15 Ustava Republike Srbije), a politiku države u oblasti rodne ravnopravnosti bliže određuju Zakon o ravnopravnosti polova (2009), Zakon o zabrani diskriminacije (2010) i Nacionalna strategija (i akcioni plan) za unapređenje rodne ravnopravnosti i poboljšanje položaja žena (2010-2015).

Srbija je takođe ratifikovala Rezoluciju Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija – Žene, mir, bezbednost i izradila Nacionalni akcioni plan za implementaciju rezolucije. Namera Rezolucije, ali i Nacionalnog akcionog plana je da poveća učešće žena u sektoru bezbednosti (vojsci, policiji i srodnim službama), obezbedi učešće žena u donošenju odluka vezanih za bezbednost i kreiranju bezbednosnih politika i uspostavi rodno osetljive politike u oblasti bezbednosti.

Srbija je takođe potpisnica UN Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (eng. CEDAW) i predala je do sada tri periodična izveštaja Komitetu za ukidanje diskriminacije žena koji vrši nadzor nad primenom Konvencije.

Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN WOMEN) je nakon majske poplave u Srbiji izradila studiju koja pruža informacije i smernice za rodnu ravnopravnost u proceni potreba nakon katastrofe, odnosno daje preporuke za ostvarivanje rodne ravnopravnosti

tokom obnove i rekonstrukcije poplavljenih područja.⁵ U studiji su, na osnovu konsultacija sa stručnjakinjama i ženskim grupama, identifikovani ključni rodni aspekti posledica poplava na zapošljavanje i ekonomski položaj, uslove stanovanja i imovinu, obim ženskog neplaćenog rada, dostupnost obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih usluga, kao i inicijalne reakcije u toku trajanja vanredne situacije, evakuacije i raspoređivanja u kolektivne centre.

Rodnu dimenziju zaštite i spasavanja od poplava prepoznao je i Savet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije koji je 29. maja 2014. održao vanrednu sednicu posvećenu ovom pitanju, na kojoj je između ostalog zaključeno da je neophodno razvijati rodno osetljivu statistiku, indikatore ugroženosti od poplava i socioekonomskih posledica, ali i indikatore obnove i oporavka. Pored toga, potrebno je dodatno raditi na obezbeđivanju zaštite za žene i devojčice i osigurati ravnopravnost u distribuciji pomoći. Imajući u vidu pravni okvir i dosadašnje rezultate Srbije očekujemo da se u narednom periodu preduzmu koraci ka uvođenju rodne perspektive u upravljanje vanrednim situacijama.

Ugroženost od poplava je i pitanje sveukupne ljudske bezbednosti⁶, i podrazumeva bezbednost hrane, vode, energije, zdravlja, kao i bezbednost životne sredine. Rizik od poplava iziskuje novi pristup u upravljanju prirodnim resursima, odnosno informisanosti građana o stanju životne sredine i učešću u donošenju odluka u vezi sa životnom sredinom.

Misija OEBS u Srbiji, u saradnji sa Arhus centrima (centri za primenu i promociju Arhuske konvencije⁷), inicirala je istraživanje rodni aspekata

5 UN Women, 2014, Gender Equality in Post-Disaster Needs Assessment: Floods Recovery and Reconstruction in Serbia

6 Ujedinjene nacije (2012) definišu ljudsku bezbednost kao pravo ljudi da žive slobodno i dostojanstveno, oslobođeno od siromaštva i beznađa.

7 Arhuska konvencija je usvojena 1998. godine u gradu Arhusu u Danskoj i predstavlja jedan od instrumenata unapređenja zaštite životne sredine. Konvencija sadrži tri osnovna stuba - pravo građana na informisanost, pravo na učešće u donošenju odluka o životnoj sredini, kao i pravo na pravnu zaštitu kada su prva dva prava povređena. Republika Srbija je 2009. godine donela Zakona o potvrđivanju Arhuske konvencije. Arhus centri rade na promovisanju i unapređenju primene principa sadržanih u Arhuskoj konvenciji. Mrežu Arhus centara čine centri u Novom Sadu, Nišu, Subotici i Kragujevcu.

poplava u Srbiji, polazeći od pretpostavke da elementarne nepogode i vanredne situacije mogu imati različite posledice na muškarce i žene, da stepen i vrsta ugroženosti muškaraca i žena može biti različit, kao i njihovi uzroci. Rodno uslovljeni rizici i posledice elementarnih nepogoda ili prirodnih katastrofa mogu se posmatrati iz nekoliko aspekata: različiti nivoi i oblici rizika, različite potrebe u toku trajanja neposredne opasnosti i rodno uslovljene razlike (dugoročnih) posledica elementarnih nepogoda, kao što su ekonomske, socijalne i emotivne.

Rezultati istraživanja zasnovani su na razgovorima sa stanovnicima četiri opštine koje su bile pogođene majskim poplavama (Svilajnac, Paraćin, Obrenovac i Krupanj) i volonterkama u prihvatnim centrima u Dobanovcima i Železniku, podacima dobijenim od Sektora za vanredne situacije, kao i drugim dostupnim izvorima koji se odnose na trajanje i tok vanredne situacije, broj evakuisanih lica i žrtava, broj angažovanih spasilaca i slično.

Cilj istraživanja je da identifikuje i dokumentuje rodne razlike vezane za ugroženost od poplava, kako bi se informisala javnost i sačinile preporuke za unapređenje rodne osetljivosti u upravljanju vanrednim situacijama. Obnova nakon poplava predstavlja socioekonomsko, razvojno pitanje i u velikoj meri utiče na ekonomiju, socijalnu zaštitu, zdravlje, odlučivanje i druge procese u zemlji. Zbog toga je posebno važno pravovremeno analizirati rodne aspekte kako same vanredne situacije, tako i njenih posledica, kako bi se uvela rodna perspektiva u programe i politike koji se odnose na spašavanje u vanrednim situacijama, ali i obnovu poplavljenih područja.

Istraživanje je realizovano i radi utvrđivanja posledica rodnih obrazaca na zdravlje i bezbednost stanovništva, kao i uticaja koje jedna vanredna situacija može imati na položaj žena.

Zajedno sa međunarodnim smernicama, nalazi istraživanja bi trebalo da doprinesu rodnoj osetljivosti delovanja Sektora za vanredne situacije. Nalazi istraživanja predstavljaju ilustraciju rodno uslovljenih rizika od poplava i mogu da unaprede rodnu osetljivost prevencije i prevenciju generalno.

Metodologija

U istraživanju smo pošli od pretpostavke da društveno uslovljene rodne razlike, ali i biološke razlike između muškaraca i žena, oblikuju različite pozicije za muškarce i žene, donose različite vrste rizika i prouzrokuju drugačije reakcije u toku trajanja vanredne situacije, kao i nakon nje.

Istraživanjem smo nastojali da utvrdimo i dokumentujemo sledeće:

- da li postoje rodno uslovljene razlike u ugroženosti stanovništva od poplava;
- da li postoje rodno uslovljene razlike u potrebama i izloženosti riziku tokom spasavanja, odnosno trajanja neposredne opasnosti, po život i imovinu;
- kako unaprediti prevenciju i povećati informisanost i uključenost muškaraca i žena u kreiranju odgovora na vanredne situacije, pre svega na lokalnom nivou, ali i u upravljanju prirodnim resursima i okruženjem.

Rodno uslovljene razlike vezane za rizik, spašavanje i povratak u poplavljena područja koje smo ispitivali, odnose se na period neposredno pre i za vreme trajanja vanredne situacije, odnosno tokom inicijalne reakcije na vanrednu situaciju (spašavanje života i imovine). Rodna analiza programa obnove poplavljenih područja nije tema ovog istraživanja, između ostalog i zato što obnova nije privedena kraju tokom jula 2014, kada je sprovedeno istraživanje, i za sada se bazira samo na obnovi kuća pogođenih poplavama koje koordinira Vlada Srbije⁸.

Istraživanje se baziralo na preliminarno identifikovanim rodanim aspektima, kao i onima koji su već dokumentovani u drugim studijama na temu roda i prirodnih katastrofa (navedenim gore). Preliminarna identifikacija relevantnih rodni obrazaca zasnovana je na oblastima u kojima su rodne razlike generalno najizraženije: ekonomija, rad u domaćinstvu, briga o deci i roditeljstvo, odlučivanje, zdravlje, nasilje nad ženama. Tako su kao ključne kategorije koje mogu biti rodno relevantne identifikovane: dostupnost resursa (uključujući

8 Kako u Srbiji nije razvijen sistem praćenja posledica od katastrofa (elementarnih nepogoda) koji bi uključio rodno osetljive pokazatelje, u ovom trenutku je veoma teško precizno utvrditi rodno uslovljene posledice, odnosno rodno uslovljene razlike u posledicama poplave na položaj muškaraca i žena.

informacije), briga o deci i razdvojenost članova porodice, lična higijena i zdravstveni rizici, rizici od seksualnog nasilja i rizici od trgovine ljudima.

Prikupljanje podataka sprovedeno je putem razgovora sa stanovništvom koje je pretrpelo poplave u opštinama Obrenovac, Krupanj, Svilajnac i Paraćin, odnosno onima koji su bili najviše pogođeni poplavnim talasom. Istraživanje je realizovano na uzorku od 78 ispitanika: po 25 iz Paraćina i Svilajнца, 16 iz Obrenovca i 12 iz Krupnja. Kako bismo identifikovali rodno uslovljene razlike istraživački tim je obavio razgovore sa 32 muškarca i 46 žena koji su bili izloženi poplavama. Ispitanici/ce su izabrani po slučajnom uzorku u naseljima koja su bili na udaru poplavnog talasa. Saradnice na istraživanju su bile volonterke Arhus centara iz Novog Sada i Kragujevca, koje su na terenu razgovarale sa povratnicima. Rodne aspekte boravka u kolektivnim centrima i oblike podrške evakuisanom stanovništvu, ispitali smo kroz fokus grupu sa volonterkama⁹ koje su bile angažovane u prihvatnim centrima u Dobanovcima, sa povremenim angažovanjem u prihvatnim centrima Železnik, halama Pionir i Arena. Osim podataka prikupljenih putem razgovora, istraživanje je obuhvatilo i podatke koje je dostavio Sektor za vanredne situacije, a koji nisu rodno osetljivi. Evidenciju o evakuisanom stanovništvu vodio je Crveni krst, ali nam podaci o broju evakuisanih osoba, po polu i starosti, nisu dostavljeni.

Na osnovu nalaza istraživanja, date su preporuke za uključivanje žena u prevenciju, informisanje stanovništva i upravljanje rizicima, uvođenje rodne perspektive i rodnu osetljivost u sistem upravljanja vanrednim situacijama, uključujući i dalja istraživanja rodnih aspekata posledica vanredne situacije i potreba tokom sanacije ugroženih područja i neutralizacije posledica poplava, kao i opšte preporuke za osnaživanje žena tokom i nakon vanrednih situacija¹⁰.

9 Zahvaljujemo se studentkinjama završnih godina andragogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu - Tijani Kuzmanović, Jeleni Tasić, Aleksandri Mitrović, Nini Stevanović, Milici Đuričić, Vileni Višnjic i Neveni Stoisavljević.

10 Preporuke za uvođenje rodne perspektive u upravljanje vanrednim situacijama bazirane su na nalazima drugih studija u Srbiji, međunarodnih smernica i nalazima ovog istraživanja.

Nalazi istraživanja

Istraživanje je pokazalo da građani/ke nisu bili pripremljeni za vanrednu situaciju niti su imali informacije o pravilnom postupanju u vanrednoj situaciji. Građani sa kojima smo razgovarali su jednoglasno izjavili da nisu imali nikakve informacije o tome šta se dešava, šta ih čeka i šta mogu da očekuju. Istraživanje je pokazalo da su biološke razlike, ali i rodne uloge, uslovile da se žene osećaju „bespomoćnije“ od muškaraca i da se mnogo više oslanjaju na profesionalnu i organizovanu podršku. Sa druge strane, muškarci su, više od žena, imali inicijativu i bili aktivni u spašavanju suseda i životinja, komunikaciji sa spasilačkim službama, kao i bili više kritički orjentisani ka sistemu spašavanja tokom poplava.

U posebno nepovoljnom položaju bile su starije osobe koje žive same, a u našem uzorku takvih je sedam žena i jedna muškarac, dok je generalno većina starijih od 55 godina ženskog pola (24 žene i 12 muškaraca).

Najveći broj ispitanika živi u braku i ima u proseku dvoje dece (18 žena i 13 muškaraca). Muškarci u uzorku, koji su stariji od 30 godina, češće žive sa roditeljima (šest muškaraca i sedam žena, a žene su činile većinu u uzorku).

Kao tri ključna aspekta u kojima su do izražaja došle razlike između muškaraca i žena u rodnim obrascima i načinu života mogu se navesti:

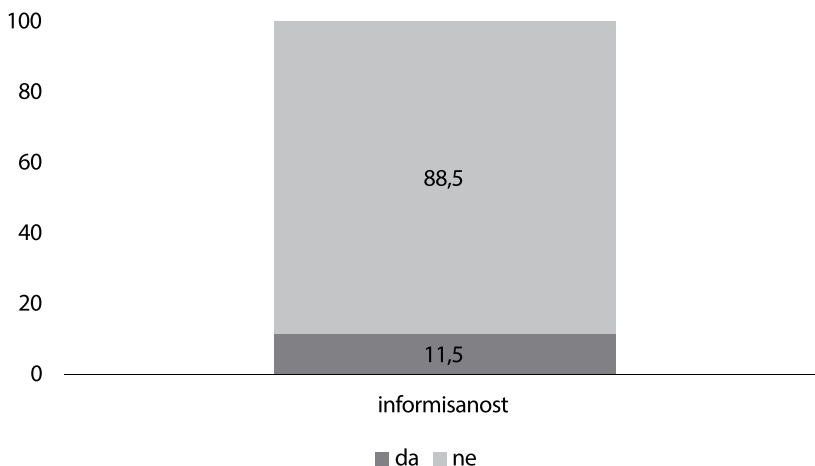
- informisanje i poželjni načini informisanja pre i tokom vanredne situacije;
- mogućnosti za evakuaciju i potrebe tokom smeštaja u kolektivnim centrima i
- teškoće prilikom povratka u stambeni prostor, odnosno teškoće u periodu sanacije.

Informisanost

Informacije koje su građani dobijali na isključivo neformalan način, nisu uključivale uputstva za slučaj poplave, kao i pravila postupanja tokom i neposredno pre evakuacije. Najveći broj ispitanika naglasio je da su bili iznenađeni brzinom kojom su morali da napuste domove. Neki od zabeleženih odgovora su: „Nismo imali vremena da se spremimo. Nismo znali šta da poneseemo, gde da idemo, koga da čekamo. Voda je rasla velikom brzinom, za dva sata je bukvalno bila preko krovova. Da smo još malo ostali udavili bismo se.”

Sistem za uzbunjivanje je takođe zakazao; većina ispitanika je konstatovala da se „sirene nisu čule“, a takođe su naveli da nisu bili informisani šta se od njih očekuje i šta treba da rade. Mnogi ispitanici su opisali svoje stanje na sledeći način: „Bili smo prepušteni sami sebi”. Čak i kada su ispitanici videli spasilačke službe koje su prolazile i za koje su znali da će se vratiti, nisu dobili informacije o tome šta da rade dok se spasioci ne vrata, niti kada će se vratiti. Neki su u svojim domovima (u Obrenovcu) proveli i 48 sati pre nego što su evakuisani. Isto toliko vremena u proseku su ljudi proveli u obrenovačkoj Osnovnoj školi „Jefimija” gde su ili bili evakuisani, ili se sami sklonili, jer je sagrađena na „najvišoj tački” i bila van udara poplavnog talasa.

Slika 1. Prikaz odgovora ispitanika na pitanje „Da li ste bili informisani o mogućnosti evakuacije i opasnosti od poplave?”

Građani sa kojima smo razgovarali smatraju da uzbunjivanje treba da se odvija putem medija (67%) i/ili sirenama (42%). Žene su u nešto većem procentu istakle medije, dok muškarci više podržavaju sirene i medije. U ovom segmentu se takođe uočila veća zainteresovanost muškaraca za funkcionisanje sistema i njihova veća kritičnost prema uređenosti sistema zaštite i spašavanja. Ipak, sistem uzbunjivanja sirenama čak i onda kada funkcioniše nije dovoljan. Žene su istakle da bi bilo važno izraditi materijal (letak, brošuru ili slično), koji bi obuhvatao informacije o načinu postupanja u slučaju vanredne situacije i evakuacije, a koji bi im to pomoglo u snalaženju tokom vanredne situacije. Odgovori ispitanika su pokazali da su ženama potrebnije zvanične informacije, dok su muškarci spremniji da budu informisani na neformalan način i da se u datoj situaciji „snalaze“, odnosno nisu istakli da bi im unapred pripremljene informacije bile od koristi. Jedan ispitanik je ovo objasnio time što su muškarci služili vojni rok, tokom kojeg su prošli obuke o osnovama spašavanja u vanrednim situacijama i da zbog toga imaju više znanja od žena. Shodno tome, ženama bi posebno bilo značajno organizovano i obuhvatno informisanje i edukacija o postupanju u vanrednim situacijama.

Sistem civilne zaštite koji je iz vojske prešao u nadležnost MUP-a Srbije počeo je ponovo da se uspostavlja tokom 2013. godine i od tada se u specijalizovane jedinice civilne zaštite primaju dobrovoljci/ke, ali su kao rezervisti pozvani oni koji su služili vojni rok bez oružja. Jedinice civilne zaštite opšte namene su u nadležnosti lokalnih samouprava i kao takve mogu predstavljati adekvatan okvir za informisanje i edukaciju stanovništva.

Poplave koje su zadesile Srbiju maja 2014. godine obeležio je nedostatak adekvatnog sistema informisanja, prvenstveno stanovništva u ugroženim područjima. Od 78 ispitanika samo je devet ispitanika/ca bilo na neki način informisano o poplavi, opasnosti i predstojećoj evakuaciji pre početka same evakuacije i to većinom žene, njih šest u odnosu na tri muškarca (slika 1). Svih devetoro su bili informisani neformalno i to preko osoba koje rade u policiji ili koje su bile angažovane na vanrednoj odbrani od poplava.

Na osnovu Zakona o vanrednim situacijama usvojena je Uredba o sadržaju i načinu izrade planova zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama (Sl. glasnik 8/2011-12, stupila na snagu 19. februara 2011. godine), kao i Uputstvo o metodologiji za izradu procene ugroženosti i planova zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama (Sl. glasnik 96/2012-28). Na osnovu ovih propisa jedinice lokalne samouprave treba da izrade procene ugroženosti prirodnog

okruženja i infrastrukture na svojoj teritoriji i da na osnovu toga definišu načine i planiraju evakuaciju stanovništva u lokalnoj zajednici. U opštinama koje su bile najviše pogođene majskim poplavama planovi zaštite i spasavanja nisu izrađeni. Značaj Plana zaštite i spasavanja ogleda se u tome što sadrži uputstva za:

- pripravnost – spremnost za vanredne situacije;
- mobilizaciju – aktiviranje u slučaju neposredne opasnosti ili nastanka vanredne situacije;
- zaštitu i spasavanje po vrstama opasnosti;
- mere i zadatke civilne zaštite;
- osmatranje, rano upozoravanje i uzbunjivanje;
- upotrebu snaga zaštite i spasavanja;
- ublažavanje i otklanjanje posledica;
- informisanje javnosti.

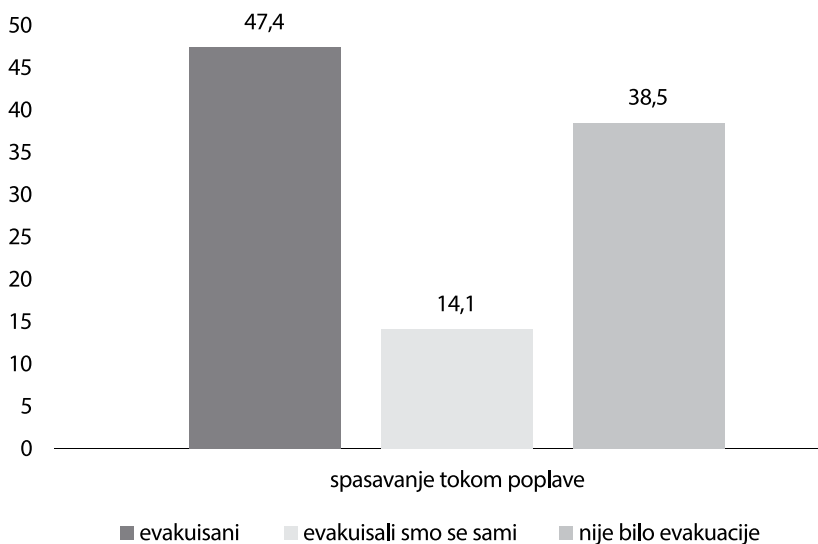
Pokazalo se da je veoma važno da građani/ke budu informisani o sadržaju ovih planova, kao i da učestvuju u njihovoj izradi, budući da građani jako dobro poznaju svoje lokalne zajednice, mogućnosti kretanja kroz naselja, prilaze različitim objektima, posledice određenih elementarnih nepogoda i slično. Takođe je važno da se lokalne samouprave oslanjaju na resurse kojima raspolažu u zajednici, uključujući i ljudske resurse. Ovi planovi bi trebalo da uključuju i razvijanje i osposobljavanje lokalnih sistema civilne zaštite.

Trajanje neposredne opasnosti i evakuacija

Evakuacija se nije odvijala u svim opštinama ravnomerno - u Krupnju evakuacije nije bilo, kao ni u većini delova Svilajнца i Paraćina. Najviše osoba je evakuisano iz Obrenovca. U ispitivanoj grupi ukupno je od strane spasilačkih službi evakuisano 47.4%, odnosno 37 ispitanika/ca, pri čemu je zastupljenost žena bila neznatno veća – 21 žena i 16 muškaraca (slika 2). Oko polovina ispitanika nije bila evakuisana, budući da spasilačke ekipe nikada nisu došle do njih, odnosno do njihovog naselja, pa su neki ostali u svojim domovima (na višim spratovima kuća), ili se sami evakuisali „premeštanjem na bezbednu lokaciju, jer nisu smeli da čekaju”. U odgovorima ispitanika uočljivo je da su porodice u kojima je bilo muških članova u većem procentu evakuisane „samostalno“, odnosno da su napuštale svoje domove i sklanjale se kod komšija i rođaka koji nisu bili u ugroženom području. Oni koji su ostali kod kuće jer nisu mogli da budu evakuisani, svoju situaciju su opisali na sledeći način: „Nismo mogli da siđemo u prizemlje, a niko nije mogao da uđe u kuću”. Onima koji su ostali u ugroženom području najveći problem je predstavljao nedostatak hrane, vode za piće i električne energije, kao i to što su bili „odsečeni od sveta”. „Voda je bila oko metar visine i nisam imala gde da spavam, morala sam da spavam na stolu i četiri dana sam bila potpuno odsečena od sveta”, izjavila je ispitanica iz Svilajнца. Takođe, u Svilajncu, gde nije bila ponuđena evakuacija, osobe sa invaliditetom su bile posebno ugrožene. Njima je nakon nekoliko dana bila obezbeđena medicinska pomoć i dopremljena hrana i voda. „Nisam mogla da se evakuišem jer imam veštački kuk, ali se nisam plašila, bez obzira što sam bila sama. Dolazili su lekari, primila sam infuziju, donosili su hranu i vodu”, izjavila je starija ispitanica iz Svilajнца.

Muškarci su evakuaciju doživeli više kao „tehničku meru”, a najveći problem sa organizacionog aspekta im je predstavljalo to što ostavljaju imovinu, dok su žene bile više uplašene i zabrinute za sebe i za decu.

Slika 2. Prikaz odgovora ispitanika na pitanje: „Da li ste bili evakuisani?“

Učesnici istraživanja su opisali da su osobe koje su evakuisane bez formalne podrške (zvanične organizacije i uputstava) i učešća spasilačkih službi, evakuisane čamcima svojih komšija. Ispitanik iz Paraćina je situaciju opisao na sledeći način: „Evakuisao nas je komšija koji ima čamac i koji je spasao mnogo ljudi, a kasnije je dopremao i hranu i vodu onima koji su ostali u svojim domovima”. Svi vlasnici čamaca i svi koji su učestvovali u spontanom spasavanju su bili muškarci. U spasilačkim službama je bilo žena i sagovornici su istakli da su bile jednako vešte kao i muškarci te da su bili zadivljeni veštinama spasilaca, kako muškaraca, tako i žena. „Svaka im čast” izjavio je jedan ispitanik iz Obrenovca, kome su spasioci omogućili da se evakuiše iz poplavljene kuće. Ispitanici su takođe primetili da je i u spasilačkim ekipama bilo žena koje su došle iz Danske i drugih zemalja. Ipak, žensko civilno stanovništvo nije pokazivalo inicijativu da učestvuje aktivnije u spašavanju. Jedan ispitanik iz Obrenovca je prokomentarisao da je samo jedna žena aktivno učestvovala u spašavanju sa komšijom koji je imao čamac. Ova žena živi sama i „navikla je da sve radi sama”. Ovo ukazuje na rodni obrazac po kom su žene koje žive u zajednici pasivnije i oslonjene na podršku supruga, odnosno vezane za svoju rodnu ulogu.

U toku spasavanja muškarci su ulazili u vodu i evakuisali domaće životinje i kućne ljubimce, što žene koje su bile same nisu radile. Prolazak kroz vodu pri ulasku u čamce žene su percipirale kao jedan od najvećih zdravstvenih rizika. „Najviše sam se plašila vode, morali smo da prođemo kroz duboku vodu, koja je bila jako hladna. Bojala sam se da ću se prehladiti” izjavila je ispitanica iz Obrenovca. I muškarcima je bilo nelagodno da prolaze kroz vodu da bi ušli u spasilačke čamce, ali je samo 6 muškaraca istaklo ovo kao najveći strah ili teškoću, dok je 13 žena istaklo prolaženje kroz vodu kao svoj najveći strah i brigu.

Na osnovu izjava 78 ispitanika bilo je slučajeva da su spasilačke službe evakuisale žene i decu, a da su muškarci, članovi porodica, ostali u poplavljenom području, jer su smatrali da situacija nije toliko kritična da bi im bezbednost bila ugrožena, a da istovremeno mogu da doprinesu u spašavanju ili zaštiti od poplava. Kada je reč o samim ispitanicima, do razdvajanja porodica je došlo u četiri slučajeva u Krupnju i Paraćinu, kada su muškarci iz tih porodica bili službeno odsutni u trenutku poplave/evakuacije. U toku razgovora sa ispitanicima saznali smo za slučajeve kada su članovi porodice evakuisani različitim čamcima i kada se stanovništvo evakuisalo samo, pri čemu su žene i deca smeštani kod rođaka, a muškarci samoinicijativno ostajali u poplavljenim objektima kako bi radili na njihovoj sanaciji nakon povlačenja vode. Jedan ispitanik nam je ispričao sledeće: „Žena i deca su još uvek kod rođaka, a ja sam ostao ovde da vidim šta mogu da uradim sa kućom, da se oni vrate na sigurno”, dok je drugi naveo da su mu „žena i deca su u Lipnici, a ja sam ovde u Krupnju. Oni ne mogu da se vrate jer nam još uvek nije obezbeđen smeštaj”. Muškarci teže procenjuju situaciju kao rizičnu po svoje živote i češće su skloni da odbiju evakuaciju, o čemu svedoči izjava ispitanika iz Obrenovca; „Prvo nisam hteo da se evakušem, jer nisam mislio da će biti tako kritično, ali kada je voda počela da nadolazi nisam imao izbora”.

Ispitanici su istakli da je Zakonom utvrđen prioritet za spašavanje, po kome deca do 15 godina, njihovi staratelji, odnosno roditelji koji brinu o deci, trudnice, stara, bolesna i nepokretna lica, sasvim opravdan. Takođe su istakli da su nadležne službe trošile puno vremena na lociranje osoba čija evakuacija predstavlja prioritet što je značajno usporilo sam proces spasavanja. „Prolazili su pored kuća u kojima je bilo ljudi jer su imali naređenje da nađu trudnicu, na toj i toj adresi, a pošto nisu bili odavde teško su se snalazili i gubili puno vremena” ocenio je ispitanik iz Obrenovca. Ovo istovremeno ukazuje i na značaj angažovanja lokalnog stanovništva u akcijama spasavanja, zbog bolje orijentacije u naseljenim mestima

i poznavanja ulica. To je, po njihovom mišljenju, bio jedan od aspekata u kojima je vidljiva neadekvatna organizacija službi spasavanja. Muškarci i žene koji su učestvovali u istraživanju su se složili da službe treba da spasavaju „redom“, a da u slučaju ograničenih mesta u čamcima prioritet treba da imaju deca, trudnice, bolesna i nepokretna lica. Smatrali su da je bilo potrebno da se formiraju ekipe koje bi locirale i evakuisale prioritete grupe ugroženih građana, a da određeni broj ekipa bude na raspolaganju za opštu populaciju.

Ispitanici su, u proseku, provodili 48 sati bez struje, vode, sredstava za higijenu (posebno u Obrenovcu), bilo da su evakuisani u kolektivne centre na teritoriji poplavljene opštine ili su ostajali u svojim kućama i čekali spasilačke službe.

Jedno od pitanja u anketi odnosilo se na njihov doživljaj najvećeg problema sa kojim su se suočili pri evakuaciji. Najveći broj je odgovorio da im je napuštanje imovine predstavljalo najveći problem (73%), zatim ulazak u čamac (14%) i hodanje kroz vodu (13%). Veći broj muškaraca (74%) nego žena (58%) je istakao da ih je to što ostavljaju imovinu najviše pogodilo i nekolicina je bila spremna da ostane u poplavljenom domu (pet muških ispitanika). Bezbednost i zbrinjavanje dece i drugih članova porodice bila je primarna briga, kako među ženama tako i među muškarcima.

Osim nadolazeće vode, ljudi su se plašili moguće zaraze, prvenstveno zbog nedostatka pitke vode. Osam žena i tri muškarca su ovo istakli kao najveći strah.

U kolektivnim centrima u Beogradu ili na teritoriji poplavljenih opština (iz kojih se odvijala dalja evakuacija), uslovi su, po oceni ispitanika, bili zadovoljavajući, iako su žene i deca češće bili smešteni kod rođaka i prijatelja, a muškarci u kolektivnim centrima. Evakuisanim ženama iz Obrenovca, koje su sa decom bile smeštene u lokalnoj osnovnoj školi gde su čekale dalju evakuaciju, značajan problem je predstavljalo održavanje higijene (posebno za devojčice), zbog nepostojanja adekvatnih uslova. Ispitanici su komentarisali da bi bili psihički spremniji za evakuaciju da su ranije imali informaciju o lokacijama kolektivnih centara na teritoriji njihovih opština.

Republika Srbija je 2009. godine, nakon usvajanja Akcionog plana za formiranje jedinstvene službe za vanredne situacije, donela i Zakon o vanrednim situacijama („Sl. glasnik RS”, br. 111/2009, 92/2011, 93/2012), kojim je uređeno delovanje, proglašavanje i upravljanje vanrednim situacijama, sistem zaštite i spasavanja ljudi i dobara, nadležnosti, prava, dužnosti i odgovornosti (od

državnih organa do svih drugih fizičkih i pravnih lica) i sva druga pitanja od značaja za organizovanje i funkcionisanje sistema zaštite i spasavanja.

Prema Zakonu o vanrednim situacijama svi građani imaju pravo na zaštitu od nesreća i katastrofa, prouzrokovanih elementarnim nepogodama i drugim nesrećama. Shodno prvom načelu ovog Zakona, zaštita i spasavanje ljudskih života ima prednost nad svim drugim zaštitnim i spasilačkim aktivnostima.

Ovim Zakonom je pitanje evakuacije definisano kao plansko, organizovano i privremeno premeštanje ljudi, životinja, materijalnih i kulturnih dobara, državnih organa, privrednih društava i drugih pravnih lica, sa ugrožene teritorije na teritoriju određenu Planom zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama, na kojoj ne postoji opasnost i koja pruža uslove za život i zaštitu. Uz to, na osnovu člana 58, stava 3 Zakona, osobe sa područja za koje je naređena evakuacija obavezna su da postupaju u skladu sa naredbom o evakuaciji.

Prema ovom zakonu, prioritet u evakuaciji imaju:

- majke sa decom do 15 godina starosti, odnosno druga lica koja su po zakonu dužna da se staraju o čuvanju i negovanju maloletnika mlađih od 15 godina;
- trudnice;
- bolesna lica, lica sa posebnim potrebama i druga lica kojima je neophodna tuđa pomoć i nega;
- lica mlađa od 16 godina i starija od 65 godina (muškarci), odnosno 60 godina (žene).

Period nakon neposredne opasnosti

Na pitanje šta im je, nakon prestanka neposredne opasnosti, predstavljalo najveći problem, većina ljudi je istakla da im je nemogućnost povratka u domove predstavljalo glavni brigu, a zatim nemogućnost čišćenja objekata nakon povlačenja vode. Od ukupno 78 ispitanika u našem istraživanju, 3 ispitanika iz Krupnja i 4 iz Obrenovca reklo je da „*Nisu imali šta da sređuju*“, odnosno da su im kuće u potpunosti uništene. U vreme izrade ovog istraživanja, u Obrenovcu se u svoje kuće u potpunosti uselilo samo 14 onih sa kojima smo razgovarali, dok su ostali još uvek kod rođaka, prijatelja ili u iznajmljenom stambenom prostoru, u samom Obrenovcu, a svakodnevno dolaze i rade na adaptaciji svojih domova. Ljudima je veoma teško da se odreknu svoje imovine i kuća, a dodatno im teško pada neizvesnost. Kako bi zadržali aktivan odnos prema situaciji u kojoj su se našli, a i fizički ostajali u blizini svojih kuća, ljudi obilaze i sređuju svoje oštećene domove i uništene bašte, koliko god su u mogućnosti. U najtežoj su poziciji osobe starije od 50 godina, od kojih su neke nezaposlene ili u penziji i koje za sebe kažu da „*nemaju šansu da grade i opremaju sve iz početka*“.

Odmah po uspostavljanju elementarnih bezbednosnih uslova za povratak muškarci i žene su zajedno obavljali poslove raščišćavanja stambenih objekata, što je podrazumevalo izbacivanje nameštaja i potopljene tehnike, izbacivanje mulja, uklanjanje podnih obloga, odstranjivanje maltera sa poplavljenih zidova. Ispitanici su opisali da je podela poslova bila takva da su muškarci uglavnom obavljali grublje poslove, dok su žene više radile na čišćenju nakon grubih radova.

Veliki problem u Obrenovcu predstavljalo je iznošenje građevinskog smeća i uništenog nameštaja, te su tri kamiona bila angažovana za odvoženje više tone otpada, koji je bio deponovan na lokacije van Obrenovca. Ispitanici su ocenili da organizacija uklanjanja otpada nakon poplava, usled nedostatka mehanizacije nije bila najracionalnija.

U mesnim zajednicama u Paraćinu i Svilajncu ispitanici su pohvalili organizovanu distribuciju letaka koji su sadržali informacije o zdravstvenim rizicima nakon poplava i deljenje paketa sredstava za dezinfekciju, što im je ulilo osećaj bezbednosti, ne toliko zbog same zaštite koju sredstva pružaju, već zbog dobre organizacije i brige o povratnicima. Ispitanici su ocenili da je dobra

komunikacije predstavnika opštine i ugroženih stanovnika mesnih zajednica u Paraćinu i Svilajncu značajno olakšala proces povratka i oporavka.

Istraživanje je pokazalo da samohrane majke, odnosno žene bez muških članova domaćinstva, kao i staračka domaćinstva, nisu bili u mogućnosti da sami obave sanaciju stambenih objekata nego su plaćali pomoć za raščišćavanje, krećenje, postavljanje novih podova i slično.

Psihološka podrška je bila organizovana samo za osobe u kolektivnim centrima u Beogradu, ali ne i u kolektivnim centrima u opštinama sa drugih poplavljenih područja. Ispitanice iz Krupnja i Paraćina su istakle da su one „*morale da budu podrška deci, jer profesionalna pomoć nije organizovana*“. Više muškaraca nego žena (28 muškaraca, naspram 13 žena), navelo je da im psihološka podrška nije ni bila potrebna, dok je neki nisu koristili jer nije bilo dovoljno osoblja na raspolaganju, a smatrali su da njima nije toliko neophodna. Psihološka podrška se tako pokazala kao najpotrebnija deci i ženama koje dominantno brinu o deci za vreme vanredne situacije.

Na teritoriji Beograda je bilo mnoštvo kolektivnih/prihvatnih centara, u kojima su se uslovi značajno razlikovali, od smeštaja u velikim prostorima kakav pružaju hale u sportskim centrima Pionir i Arena do malih prihvatnih centara u Dobanovcima i Železniku, u kojima su bile smeštene pretežno majke sa decom. Nismo uspjeli da dobijemo podatke od Crvenog krsta o broju žena i muškaraca smeštenih u kolektivne centre.

Na osnovu procene volonterki sa kojima smo razgovarali među volonterima/kama je bilo više devojaka nego momaka, a volonteri su većinom bili mladi ljudi. Bilo je dovoljno volontera/ki koji su bili angažovani na organizovanju smeštaja i distribuciji hrane i odeće kako bi se obezbedile elementarne potrebe evakuisanog stanovništva, dok je broj onih koji su pružali psihološku podršku ili organizovali slobodno vreme u kolektivnim centrima bilo znatno manje.

Ljudima koji su nakon evakuacije smešteni u kolektivne centre najveći problem predstavljala je neizvesnost u vezi sa povratkom - kada i da li će se vratiti, ali i „*u šta*“, odnosno kakva je situacija u njihovim mestima i domovima. Osim neizvesnosti, koja je prvenstveno izazvana nedostatkom informacija, problem je predstavljalo i neosmišljeno slobodno vreme, koje je delovalo nepovoljno na psihološko stanje evakuisanih.

Ovakva situacija znatno je teže padala ženama nego muškarcima i to iz dva razloga:

- u kolektivnom centru su reprodukovani rodni obrasci iz privatne sfere, gde su žene bile pasivne, povučene u sebe, dok su muškarci sklapali prijateljstva, izlazili u „javni sferu” kolektivnih centara, preuzimali liderske i organizacione uloge, napuštali centre i kretali se, u potrazi za alternativnim smeštajem i zaposlenjem, dok su žene bile izolovanije i pasivnije;
- žene su uglavnom brinule o deci, a nisu uvek imale adekvatnu stručnu, prvenstveno psihološku podršku, za koju su kasnije izjavili da im je bila neophodna.

Muškarci su, samim tim, više učestvovali u mikro procesima donošenja odluka na nivou kolektivnih centara, ali su i više bili uključeni i integrisani, kako u zajednicu u kolektivnim centrima, tako i u novu društvenu lokalnu zajednicu, usled veće mobilnosti. Time su oni više imali i privid „normalnog” života. S druge strane, muškarci su bili nestrpljiviji i proaktivniji u vezi sa povratkom kući, dok su žene i u ovom segmentu bile pasivnije, svesnije da ne mogu ni na terenu puno da doprinesu.

Jednoglasan zaključak volonterki sa kojima smo razgovarali bio je da su se aktivnosti koje su inicirale na uređenju zelenih površina, travnjaka i cvećnjaka oko kolektivnih centara, kao i organizovanje društvenih igara i sadržaja kao što su gledanje filmova i razmena knjiga, pokazali kao višestruko korisni. Pored fizičkog angažovanja, korisnici su bili bolje raspoloženi jer su, bar na kratko, pobjegli od sumornih misli zbog poplavljenih domova, a samo uređenje okoline kolektivnih centara je uticalo da lokalni meštani slobodnije prilaze i komuniciraju sa korisnicima. Ovakve aktivnosti su se pokazale kao mnogo uspešnije u manjim kolektivnim centrima, nego u halama sa velikim brojem korisnika. Manji prihvatni centri su se pokazali i kao adekvatniji za prevenciju, ali i saniranje zaraza i slično, koji su česta pojava u masovnim kolektivnim centrima nakon vanrednih situacija.

Veliki kolektivni centri, posebno oni prostorno izolovaniji (poput prihvatnog centra u Železniku), bez adekvatnog osvetljenja i stalnog prisustva organizovanih službi podrške, mogu biti i opasni za žene, u smislu bezbednosti zbog rizika od trgovine, seksualnih napada i uznemiravanja. Takođe veliki problem za žene, češće nego za muškarce, u kolektivnim centrima predstavljala je nepismenost, odnosno jezička barijera, među izbeglim pripadnicima romske populacije, koje nisu govorile srpski, već pretežno romski jezik. U kolektivnim centrima u kojima su većinom boravili pripadnici/e romske zajednice bilo je potrebno obezbediti volontere koji govore romski jezik.

Ključni nalazi istraživanja i preporuke

INFORMISANOST

- Ključni nalazi**
- U posmatranim opštinama nisu izrađeni planovi zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama; stanovništvo je bilo potpuno nepripremljeno, neinformisano i neobučeno za ponašanje i postupanje u vanrednim situacijama i tokom evakuacije.
 - Muškarci koji su služili vojni rok bili su u prednosti u odnosu na žene zbog osnovnih znanja o vanrednim situacijama, spašavanju i evakuaciji.
 - Sistem za uzbunjivanje se nije oglasio, a informacije o postupanju u nadolazećoj poplavi nisu bile oglašene na lokalnom radiju ili televiziji.
 - Informacije koje su dolazile do izvesnog broja ugroženih stanovnika bile su distribuirane na neformalan način.
-
- Preporuke**
- U planove zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama, ali i u delatnosti jedinica civilne zaštite potrebno je uvrstiti aktivnosti vezane za informisanje i edukaciju stanovništva za postupanje u vanrednim situacijama. Treba podsticati veće učešće žena u obukama.
 - U slučaju kada postoji rana najava opasnosti kao što su situacije elementarnih nepogoda, potrebno je informisati ugroženo stanovništvo na sastancima na nivou naselja, odnosno mesnih zajednica.
 - Distribuirati pisana uputstva, odnosno na drugi način obezbediti informacije. Osmisliti posebne informativne aktivnosti ili izraditi brošure prilagođene nepismenom stanovništvu, sa posebnim osvrtom na romsku populaciju.
 - U saradnji sa predstavnicima opštine organizovati javnu kampanju kojom bi se stanovništvo upoznao sa načinom oglašavanja sistema za uzbunjivanje, a u kojoj bi učestvovala žene.
 - U saradnji sa lokalnom radio stanicom uspostaviti periodične emisije tokom kojih bi se govorilo o postupcima u toku vanrednih situacija i načinima informisanja, gde bi posebna pažnja bila posvećena ženama i starim licima.

IZLOŽENOST RIZIKU, ZAŠTITA I SPASAVANJE

- Ključni nalazi**
- U situaciji neposredne opasnosti muškarci su bili u prednosti zbog raspolaganja čamcima, osnovnim znanjem iz odbrane i zaštite (posebno stariji) i fizičke spremnosti što je uslovalo da žene koje su bile same ili sa decom budu ugroženije od onih koje su u blizini imale muške članove domaćinstva. Porodice bez odraslih muških članova mnogo su više zavisile od organizovane pomoći, ali i od neformalne pomoći komšija, rođaka i prijatelja.
 - Muškarci su bili angažovani na zaštiti od poplava, imali su više informacija, a žene su u većem broju bile same sa decom u trenutku poplave.
 - U emocionalnom stanju žena i muškaraca tokom trajanja neposredne opasnosti i nakon nje nema značajnijih razlika, ali su žene istakle da bi im bila potrebna psihološka podrška nakon evakuacije, dok muškarci ocenjuju da im ovakva podrška nije potrebna. Potreba žena za psihološkom podrškom uslovljena je i brigom o deci i njihovom emocionalnom stanju.
 - Nalazi istraživanja koji se odnose na proces evakuacije potvrdili su da je zbog nedostatka resursa, bioloških razlika i razlika u stepenu obučenosti, ženama potrebna formalna i stručna podrška odnosno da je za žene posebno važna profesionalna i organizovana podrška koja se odnosi na evakuaciju i spašavanje.

-
- Preporuke**
- Potrebno je osnažiti sistem civilne odbrane kako bi evakuacija bila blagovremena i obavljena u svim ugroženim područjima;
 - Evakuisanom stanovništvu, posebno deci, potrebno je obezbediti medicinsku i psihološku stručnu pomoć.
 - Na nivou mesnih zajednica prikupiti podatke o (višestruko) ranjivom stanovništvu koje predstavlja prioritet u spašavanju tokom vanredne situacije i time olakšati proces evakuacije stanovništva.
 - Podržati uspostavljanje sistema jedinica civilne zaštite opšte namene na lokalnom nivou u koje bi aktivno bile uključene žene, a koje bi kontinuiranim obukama bile spremne da adekvatno i brzo reaguju u slučaju vanredne situacije.

SANACIJA I NEUTRALISANJE POSLEDICA POPLAVA

- Ključni nalazi**
- Premda su muškarci i žene u jednakoj meri angažovani na raščišćavanju stambenih objekata (izbacivanju mulja, vađenju podova i saniranju zidova), ipak su žene češće obavljale poslove čišćenja, a muškarci izbacivanja kabastog otpada.
 - Informacije o zdravstvenim rizicima nakon poplave bile su dostupne u medijima, ali se najefikasnijim pokazalo obaveštavanje na nivou mesnih zajednica, deljenjem informativnog materijala i sredstava za dezinfekciju.
 - Da bi se obezbedili ravnopravni uslovi svim građanima/kama potrebno je organizovati pomoć u raščišćavanju terena i stambenih objekata, koja bi bila besplatna, eventualno organizovana od strane lokalne samouprave kroz javne radove u kojima bi bili angažovani i muškarci i žene.

- Preporuke**
- Potrebno je, na nivou opština, sprovesti rodno osetljivu ekonomsku procenu posledica poplava: utvrditi koliko je ekonomskih objekata, odnosno preduzeća, pretrpelo štetu i kako se to odrazilo na zaposlene žene i muškarce, kao i koje su strategije domaćinstva razvila da nadomeste finansijsku štetu i gubitak poljoprivrednih proizvoda; kako se privremena nedostupnost socijalnih i zdravstvenih usluga odrazila na žene i muškarce i druge socioekonomske posledice poplava na položaj žena i muškaraca.
 - Potrebno je obezbediti plaćenu pomoć, na bazi javnih radova, za porodice koje nisu u mogućnosti da samostalno saniraju štetu (staračkim, jednoroditeljskim domaćinstvima i slično), pri čemu u javnim radovima moraju biti angažovane i žene i muškarci.
 - Potrebno je voditi rodno osetljivu statistiku o distribuciji pomoći i finansijskih sredstava kako bi se pratila i osigurala ravnopravnost u raspodeli donacija i pomoći.
 - Potrebno je podsticati i osmišljavati aktivnosti tokom obnove naselja i zajednica u celini, u kojima će i žene i muškarci imati aktivnu ulogu i u kojima će se podsticati i jačati učešće žena.

OPŠTE PREPORUKE ZA UVOĐENJE RODNE PERSPEKTIVE U PLANIRANJE PREVENCIJE I UPRAVLJANJE RIZICIMA

Prilikom planiranja prevencije i upravljanja vanrednim situacijama/elementarnim nepogodama, ključno je sprovesti analizu kapaciteta i ranjivosti različitih grupa stanovništva. Ranjivost, u ovom slučaju, znači otežan pristup resursima ključnim za preživljavanje i oporavak nakon elementarnih nepogoda. Sprovedeno istraživanje je pokazalo da su najranjivije grupe u elementarnim nepogodama stare osobe, osobe sa invaliditetom, samohrane majke i žene koje žive same u domaćinstvu. U ranjive kategorije takođe spadaju nepismene osobe (čiju većinu čine žene i romska populacija). Istraživanje je takođe pokazalo da je osnov ranjivosti čitave populacije u vanrednim situacijama nedovoljna informisanost i nerazvijenost sistemskog pristupa informisanju, kao i neadekvatna obučenost stanovništva za postupanje u vanrednim situacijama.

Nema javno dostupnih rodno osetljivih podataka o učešću žena u upravljanju vanrednim situacijama, šteti uzrokovanoj poplavama i posledicama na žene i muškarce i distribuiranoj pomoći tokom sanacije i obnove, koji bi omogućili analizu rodni aspekata uticaja poplava i osigurali ravnopravnost tokom perioda sanacije.

U okviru planiranja prevencije i upravljanja rizicima potrebno je izvršiti procenu ranjivosti na lokalnom nivou, sačiniti bazu resursa i njihove dostupnosti, isplanirati i osposobiti sisteme za upozoravanje i isplanirati mehanizme inicijalnog odgovora na lokalnom nivou. Da bi se obezbedila rodna ravnopravnost i primenio rodno osetljiv pristup ključno je:

1. Uspostaviti sistem obaveznog uključivanja žena u institucije i tela koja su nadležna za upravljanje vanrednim situacijama (krizne štabove na lokalnom nivou), jedinice civilne zaštite na lokalnom nivou i strukture u okviru Sektora za vanredne situacije.
2. Izraditi rodno osetljive planove zaštite i spasavanja na lokalnom nivou uz konsultacije sa ženama i muškarcima, kroz učešće ženskih organizacija i organizacija koje zastupaju marginalizovane grupe.
3. Tokom izrade lokalnih planova zaštite i spasavanja potrebno je identifikovati ranjive kategorije stanovništva, utvrditi planove evakuacije i smeštaja evakuisanog stanovništva, u konsultaciji sa ženama i muškarcima.
4. Definisati načine efikasnog informisanja i upozoravanja stanovništva o elementarnim nepogodama, vodeći računa o tome da informacije budu dostupne stanovništvu bez električne energije, nepismenima, osobama sa invaliditetom i ženama koje uglavnom borave kod kuće.
5. Na nacionalnom, ali i lokalnom nivou potrebno je definisati mere za ostvarivanje rodne ravnopravnosti tokom saniranja posledica elementarnih nepogoda i definisati indikatore kojima bi se pratila ugroženost žena i muškaraca, ali i efekti mera sanacije i obnove na žene i muškarce. U skladu s tim, sve podatke o ugroženosti stanovništva i šteti izazvanoj elementarnim nepogodama potrebno je razvrstati po polu i analizirati u cilju identifikacije rodni aspekata uticaja.
6. Aktivnije raditi na uključivanju, informisanju i motivisanju stanovništva, posebno žena u odlučivanju i upravljanju prirodnim resursima, zaštitom životne sredine i prevenciji rizika od prirodnih katastrofa.